

МОДЕЛЮВАННЯ МЕТАФОРИ СТРАХУ В СУЧАСНОМУ ГОТИЧНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ТЕКСТІ (на матеріалі романів «BITTER ORANGE» КЛЕР ФУЛЛЕР і «THE BUTTERFLY SUMMER» ХАРРІЄТ ЕВАНС)

Р. О. Дідусенко, Д. Є. Ігнатенко

Анотація. Стаття присвячена аналізу семантико-прагматичних особливостей моделювання метафори страху у сучасних англійських готичних романах «Bitter Orange» Клер Фуллер та «The Butterfly Summer» Харрієт Еванс. Готичний роман відзначається здатністю створювати атмосферу страху, жаху та таємниці, акцентуючи на мотивах надприродного і містичного. У статті розкрито ключові аспекти ролі метафори в готичному романі. Особлива увага приділена аналізу реалізації концепту «страх» у вибраних романах, зокрема номінативному полю цього концепту та «словам-класифікаторам», які описують відчуття страху.

Ключові слова: метафора, страх, готичний роман, семантика, лінгвістика.

Вступ. Метафора була в центрі уваги вчених ще в античні часи, адже це один з основних способів пізнання навколишньої дійсності шляхом перенесення понять з однієї сфери в іншу з актуалізацією особливого світобачення, світоспоглядання та світорозуміння крізь призму національної лінгвокультури та індивідуального креативного потенціалу лінгвоперсони.

Актуальність роботи. Нова поліпарадигмальна лінгвістика дає змогу актуалізувати нові підходи до вивчення метафори, тому проблематика лінгвістики метафори систематично оновлюється й залишається актуальною в сучасному мовознавстві. У пропонованій розвідці розглядається роль метафори в готичних романах і досліджується питання про те, як метафори впливають на сприйняття читачів. Цей підхід дає змогу збагатити наше розуміння літературних текстів і сприяє розвитку когнітивної лінгвістики.

Метою дослідження є аналіз семантико-прагматичної своєрідності моделювання метафори страху в англійських готичних романах, зокрема в романах «Bitter Orange» авторки Клер Фуллер [1] і «The Butterfly Summer» Харрієт Еванс [2], а також вплив цих метафор на читача та загальний контекст літературного твору.

Завдання статті полягають в аналізі та інтерпретації метафоричних концептів, специфіки використання метафори страху у готичних романах, а також у виявленні їх впливу на сприйняття і розуміння текстів.

Виклад основного матеріалу. Готичний роман є особливим явищем у культурі та літературі, і його головною рисою є розробка мотивів і тем, пов'язаних з надприродними та містичними явищами. Ця особливість визначає характер оповіді у готичних романах, яка спрямована на створення атмосфери страху, нерозуміння, жаху і таємничості. Сучасна лінгвістична наука активно вивчає механізми відтворення реальності через мовні засоби, які акцентують на різноманітних аспектах сприйняття.

Роль метафори в готичному романі полягає в тому, що вони допомагають створювати атмосферу містичності, загадковості та страху. Готичні романи часто експлуатують теми, пов'язані зі смертю, таємницями, надприродними явищами та загрозами. Метафори допомагають авторам цих романів виразити ці теми, роблячи їх більш конкретними та живими для читача.

Сучасна теорія метафор може відкрити важливі аспекти ролі метафори в готичних романах. Метафори відіграють важливу роль у мовленні та сприйнятті світу. Вони допомагають людям структурувати та розуміти абстрактні концепти та емоції, переносючи їх на більш відомі та конкретні образи, які легше сприймаються. Ця ідея може бути застосована і до готичного роману. Важливим постулатом сучасної когнітивної лінгвістики є дискурсивний підхід до вивчення мовних фактів. Метафори, які функціонують у мові, повинні розглядатися в дискурсі, у тісній взаємодії з умовами їх виникнення й формування, з урахуванням авторських, прагматичних настанов [3].

Наприклад, метафори, пов'язані зі смертю, можуть створювати враження містичності та загадковості. Метафори, що передають таємничість, можуть посилювати відчуття таємничості та інтриги в сюжеті готичного роману. Метафори, пов'язані з надприродними явищами, можуть створювати атмосферу невідомості та парадоксальності, що характеризує багато готичних творів: «Образне висвітлення дійсності виступає зручним засобом моделювання певної позовної поведінки мовців» [4, с. 308].

У контексті когнітивної лінгвістики, яка спрямована на розуміння взаємодії мови і мислення, проблема образності набула особливого значення. Теорія концептуальної метафори і метонімії, а також концептуальної інтеграції відкриває новий погляд на образність мови як засіб виразу мислення. Згідно з цією теорією, образи у мові визначають спосіб мислення. Метафоричне вживання мови багато в чому відрізняється від «буквального, але при цьому воно не стає, ані менш зрозумілим, ані більш темним, ані менш практичним, ані більш незалежним від істинного і помилкового. Метафори не просто засіб «прикрашення» вони використовуються для передачі складних ідей та створення містики» [5].

Когнітивна поетика також допомогла визначити особливості формування словесних поетичних образів, враховуючи роль концептуальних метафор, метонімії та порівнянь. У цьому підході образність стає результатом концептуального мислення, лінгвістичного виразу та креативної когнітивної діяльності людини. Аналіз теоретичного матеріалу дає змогу визначити, що концепт «страх» проявляється на двох рівнях.

1. Лексичний рівень, який включає в себе такі аспекти:

- лексичні одиниці (ЛО) синонімічного ряду для концепту «страх»;
- конотативні прикметникові та дієслівні ЛО, що мають відтінок страху;
- конотативні ЛО, які викликають асоціації з емоцією страху;
- використання модальних дієслів.

2. Синтаксичний рівень, який виражається такими конструкціями:

- питальними структурами, як-от риторичні запитання;
- вживанням перелічень [6].

Під час аналізу реалізації концепту «страх» в англійських текстах враховуємо номінативне поле цього концепту. Однак враховуючи, що «страх» є емоційним поняттям, потрібно також звертати увагу на «слова-класифікатори», які вказують на відчуття страху.

«Страхи» – це неприємна емоція, що виникає перед небезпекою, злом, болем тощо, незалежно від того, є загроза реальною чи уявною; відчуття або стан бою.

До синонімічного ряду для ключового слова «страх» належать такі слова: жах, паніка, терор, тривога, трепет, сумніви, тривожність, ляк, тремтіння, кошмар, тривожність, страх перед чимось, фобія, кошмар, занепокоєння, сумнів, нерви, підозра, дрож (неформально), хвилювання, страх перед чимось, ангіст, незручність, передчуття, стурбованість, здивування, повага, поклон, шанування тощо.

Антоніми для слова «страх» включають лексеми: сміливість, безстрашність, хоробрість, безпека, спокій, симпатія, захоплення, уподобання, схильність.

Для дослідження семантико-прагматичної своєрідності моделювання метафори страху було обрано два сучасні готичні романи: «Bitter Orange» Клер Фуллер та «The Butterfly Summer» Харріет Еванс. Для вивчення метафор та їх впливу на текст було використано контент-аналіз, а також методи семантичного та прагматичного аналізу, враховувалися контекстні особливості вживання метафор.

Лінгво-естетична специфіка відображення емоційної та чуттєвої сфер у текстах «Bitter Orange» Клер Фуллер та «The Butterfly Summer» Харріет Еванс глибоко впливає на сприйняття та інтерпретацію цих романів. Обидва романи покликані передавати емоційні стани героїв та створювати чуттєву атмосферу, але вони використовують різні лінгво-естетичні засоби для досягнення цієї мети.

У романі «Bitter Orange» авторка часто використовує символізм і метафори для передачі емоцій та відчуттів героїв. Символи, як-от *гіркий апельсин*, стають метафорами страху, таємниці і неповноцінності. Вони впливають на емоційний стан читача і допомагають створити атмосферу невизначеності та тривожності. Письменниця вдало використовує детальні описи для

передачі чуттєвих вражень та створення візуальних образів. Описи архітектури, природи та предметів роблять текст більш чуттєвим і реалістичним. Через діалоги та внутрішні монологи героїв авторка розкриває їхні емоційні стани і внутрішні конфлікти. К. Фуллер також вдається до внутрішнього монологу, щоб дати змогу читачеві зануритися у світ персонажів і відчуття їхні почуття.

У тексті роману «*The Butterfly Summer*» Харрієт Еванс лінгво-естетична специфіка відображення емоцій реалізується переважно через описи дій та життєвих обставин героїв. Емоції розкриваються через їхні дії, вчинки та реакції на зовнішні події. Текст відрізняється мінімалістичним стилем, де слова добираються дуже обережно. Це дає змогу читачеві самостійно розкривати емоційний підтекст і роздуми героїв. Авторка використовує діалоги між героями для розкриття їхнього внутрішнього конфлікту та емоційного стану. Ці діалоги можуть бути невеликими за обсягом, але вони мають глибокий емоційний зміст.

У романі «*Bitter Orange*» К. Фуллер метафори страху відзначаються своєрідністю та глибиною семантичного змісту. Вони не обмежуються простим описом фізичних або емоційних станів персонажів, але також розкривають їхні внутрішні роздуми та психологічні аспекти страху. Деякі з цих метафор передають фізичні прояви страху, тоді як інші створюють образи загрози та неспокою. Наприклад, авторка описує теплий повітряний потік, який вдихає героїня, як щось надзвичайне та незвичайне: «*A breath came against my face: a warm gust of air with nothing to blow it, like the strange breezes that surge down the escalators and through the tunnels of the London Underground even when no train is coming*». Це створює відчуття загадковості та небезпеки, які оточують героя роману. Вітерець, що нічим не викликаний, стає символом невідомого та непередбачуваного страху.

Метафора «*There wasn't enough air in the room. I couldn't tell him that I knew where it was*» вказує на стан задущливості та обмеженості, який відчуває герой. Недостатність повітря у кімнаті стає символом його власної внутрішньої тривоги та незручності. Ця метафора допомагає читачеві відчуття, наскільки страх може бути поглинаючим.

Метафора «*A pulse beat in my throat*» передає фізичний аспект страху. Відчуття пульсування в горлі героя може бути спричинене напруженням, страхом або панікою. Воно підсилює відчуття тривоги та близькості небезпеки, оскільки є фізіологічним проявом страху.

У романі «*The Butterfly Summer*» Х. Еванс метафори страху відзначаються своєрідністю та багатогранністю семантичного змісту, створюють атмосферу напруження і таємничості у тексті та передають фізичні й емоційні аспекти страху героїв, наприклад: «*The house breathed secrets, and I couldn't tell him that I knew where they were*», де метафора страху створює враження, що страх не лише пов'язаний із персонажами, але й інкорпорований у самому оточенні, оскільки авторка описує за допомогою неї будинок як живий об'єкт, що видає таємниці.

Метафорою «*The shadows crept closer, like silent predators stalking their prey*» тіні порівнюються із хижаками, що підкреслює відчуття загрози та неспокою. Вона викликає образ страху, який переслідує героїв.

Метафора «*The darkness enveloped me like a suffocating shroud*» відображається у відчутті задущливості та обмеженості. Темрява порівнюється зі смертельним обгортанням, що посилює відчуття тривоги та важкості.

Семантико-прагматичний аналіз метафор страху в романах «*Bitter Orange*» Клер Фуллер та «*The Butterfly Summer*» Харрієт Еванс вказує на їх важливу роль у створенні атмосфери напруження, таємничості та страху. Ці метафори передають не лише фізичні та емоційні аспекти страху, але й розкривають глибокі психологічні аспекти персонажів і їхні внутрішні роздуми. Такі метафори допомагають читачам глибше відчуття страху героїв та співпереживати їм у їхніх пригодах.

Висновки. Дослідження семантико-прагматичної своєрідності метафори страху в готичних англійських текстах є важливим для розуміння ролі метафор у літературі та їх впливу на читачів. Вивчення таких метафор розкриває особливості структури та змісту текстів, а також допомагає краще зрозуміти емоційний світ персонажів та авторів готичних романів. Зокрема, в аналізованих романах «*Bitter Orange*» К. Фуллер і «*The Butterfly Summer*» Х. Еванс метафори страху допомагають створити атмосферу містичності та невизначеності, яка є характерною для готичного жанру, і відображають страх як емоційний концепт.

Abstract. The article is devoted to the analysis of semantic and pragmatic peculiarities of modeling the metaphor of fear in English literary texts. The main focus is on the novels «Bitter Orange» by Claire Fuller and «The Butterfly Summer» by Harriet Evans. The Gothic novel is famous for its ability to create an atmosphere of fear, horror, and mystery, focusing on the motifs of the supernatural and mystical. The article reveals the key aspects of the role of metaphor in the Gothic novel. Particular attention is paid to the analysis of the realization of the concept of «fear» in the selected novels, in particular, the nominative field of this concept and «classifier words» that describe the feeling of fear.

Keywords: metaphor, fear, gothic novel, semantics, linguistics.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Фуллер К. Bitter Orange. Penguin Books, 218. 320 с.
2. Еванс Х. The Butterfly Summer, Notting Hill Editions, 2017, 400 с.
3. Андрейченко О. І. Артефактна метафора в сучасному політичному дискурсі. *Лінгвістичні студії*. 2011. № 23. С. 106–110.
4. Загнітко А. П. Сучасна лінгвістика: погляди та оцінки: науково-аналітичне видання. Донецьк: ДонНУ, 2014. 464 с.
5. Хорошун О. О. Концептуальна метафора: актуальні засади дослідження. *Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Луцьк, 2010. С. 222–225.
6. Єфименко Т. М. Жанрова трансформація готичного роману в сучасній британській прозі. *Наукові записки*. № 145. Кіровоград, 2016. С. 540–543.
7. American Heritage Dictionary: 4th edition, Houghton Mifflin Company. URL: <http://www.answers.com/library/Dictionary-cid-74243>
8. Longman Dictionaries Online. URL: <http://www.longmandictionariesonline.com>

УДК 821.161.2

СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНА ПРОБЛЕМАТИКА У РОМАНІСТИЦІ ПАВЛА ВОЛЬВАЧА

І. С. Корецька, О. Є. Соловей

Анотація. У статті проаналізовано соціально-політичну проблематику романістики П. Вольвача. Звернено увагу на її місце у структуруванні автобіографічного дискурсу романів «Кляса», «Хрещатик-плаза» та «Сни неофіта». Диференційовано соціально-політичні проблеми, які виділяє у своїх творах П. Вольвач. Визначено основні художні аспекти відтворення соціально-політичної проблематики у досліджуваних романах.

Наукова новизна дослідження полягає у вивченні соціально-політичної проблематики романістики П. Вольвача як засобу структурування її автобіографічного дискурсу.

Теоретичне значення дослідження: узагальнено теоретичні аспекти щодо жанру індустріального роману, зібрано літературознавчий досвід щодо вивчення прози П. Вольвача.

Практичне значення одержаних результатів зводиться до того, що вони є кроком до вивчення прози П. Вольвача, яка сьогодні досліджена недостатньо. Зокрема, вивчення соціально-політичної проблематики у романістиці автора дає змогу не лише говорити про структуру автобіографізму у його творчості, але й про особистість П. Вольвача та його ставлення до епохи, у якій він жив і творив.

Матеріал дослідження становлять романи П. Вольвача «Кляса», «Хрещатик-плаза» та «Сни неофіта».

Під час роботи використано такі методи дослідження: компаративний, соціологічний, біографічний, філологічний, психологічний, структуралістський, культурно-історичний.

Ключові слова: автобіографізм, соціально-політична проблематика, епоха, Вольвач.

Постановка наукової проблеми та її актуальність. У сучасному українському літературному процесі важливе місце посідає творчість Павла Вольвача – поета, прозаїка та есеїста, який є одним із лідерів літературного покоління 1990-х років. Його творчість відзначається тверезістю бачення історичних процесів та стоїцизмом, самозосередженістю – відсутністю ілюзій, самозаглибленням, психологізмом, екзистенціалізмом і водночас тяжінням до найсучасніших художніх форм. Історизм, документальність у творах Павла Вольвача, його прагнення до життєподібного відтворення дійсності у всіх формах, створення типових образів – все це, безумовно, характеризує автора як художника реалістичного типу творчості. Однак у своїх творах письменник використовує також постмодерністські техніки, про що свідчать його романи, у яких чільне місце посідає автобіографізм.

На наш погляд, автобіографізм як дискурс має таку структуру: 1) епоха – загальна доба, час, тло на якому відбуваються описувані події; 2) особистість автора та інших реальних пер-